

Az aranyvaluta elmélete és Németország újabb valuta-rendszerének következményei.

Irta :

Dr. Pisztóry Mór. ¹⁾

Az európai államok a legújabb időkig, az egyetlen Anglia kivételével, vagy az ezüstöt, vagy mind a két nemes fémeket együttesen használták az állami pénzürték meghatározásának alapjául. Az aranyérték csak újabban kezdett elterjedni. Az egyféle érték elméletének első tudományos fejtegetése *Chevalier*: »De la Monnaie« című művének 1850. évi első kiadásában található ki az általa javasolt »simple étalon« és később »monometallisme«-nak nevezett egy valuta rendszer meghonosítására az ezüstöt ajánlotta és csak akkor, mikor az ezüst értéke csökkeni kezdett, szegődött az *aranyvaluta* híveihez.

Hoffmann már 1838-ban megjelent művében (»Die Lehre vom Gelde«) az aranyat tekinti azon fémnek, mely egy általános értékmérő követelményeinek leginkább megfelel és ezt az arany kiváló becsének, ritkaságának és nagy használhatóságának tulajdonítja. Egy font szinarany értékét $15\frac{2}{3}$ font ezüsttel, 1600 font rézzel és 9700 font vassal veszi egyenlőnek.

Az aranyvaluta védelmére kelő tudományos irodalom főleg az 1860-ik év után indul meg és különösen Németországban

---

¹⁾ Ezen értekezés mutatvány szerzőnek a Lévy-díjjal koszoruzott nagyobb pályaművéből, mely a m. tud. Akadémia II. osztálya anyagi segélyével fog megjelenni. Miután szerző ezen, a nemzetgazdaságtan legújabb irodalmát és kérdéseit tárgyaló művét csak öszre fogja sajtó alá rendezni, bizonyára szívesen fogják venni olvasóink a jelen értekezést, mely a valuta kérdésre vonatkozó fejezetnek képezi egyik részletét.

A szerkesztő.

kezdtek az aranyvaluta egyedüli tudományos jogosultságát nagy hévvel hirdetni.

Az 1867. évi párisi kiállítás alkalmával tartott pénzügyi konferencián az arany találtatott egyedül alkalmasnak egy nemzetközi pénzegység megvalósítására. Ausztria csak úgy volt hajlandó a latin unióba lépni, ha Franciaország aranyvalutát hoz be és az 1869. évi francia enquêt csakugyan az aranyvaluta behozatala mellett nyilatkozott.

»Am Golde hängt, zum Golde drängt — doch Alles!« E szavakkal jellemzi Wagner Adolf a valuta kérdésre vonatkozó újabb nemzetgazdászati irodalmat. Az aranyvalutának egyik legrégebb híve Németországban *Soetber*, a ki már 1856-ban megjelent emlékiratában Németországnak az aranyvaluta behozatalát javasolta; csakhogy ennek kivitele mindaddig, míg Ausztria is a német szövetséghez tartozott, elháríthatatlan nehézségbe ütközött, de mindjárt 1867-ben Ausztriának a német szövetségből való kilépése, és a Majna által határolt észak-német államok szövetségének létrejötte után megindult a mozgalom az aranyvaluta mellett. A német kereskedelmi gyűlés (Deutscher Handelstag) állandó választmánya 1867-ben pályadíjat írt ki azon módozatok meghatározására, a melyek segítségével legczél-szerűbben lehetne az ezüst valutáról az aranyra áttérni. A bíráló-bizottság a beérkezett művek közül hármat ítelt jutalomra méltónak, melyek mindenike más-más szempontból tekintetett a kérdés megoldására becscsel bírónak. — *Grote* és *Millauer* értekezéseit a német kereskedelmi gyűlés maga tette közzé, *Weibezahn* pályadíjas művét (Zur deutschen Münzreform), ezen szerző cikkeinek és röpiratainak egész sora követte, melyek mindannyian az aranyvaluta rögtöni meghonosítását sürgetik. *Grote* és *Millauer* tisztán gyakorlati szempontból tárgyalják a kérdést, fejtegetéseik tehát sem elvi jelentőséggel, sem általános érdekekkel már nem bírnak, egyedül azon körülmény érdemel fölemlítést, hogy az aranyvalutára való átmenetel összes költségeit 18 millió ezüst tallérra számították, a mennyibe már, mint alább látjuk, az ezüst készlet *felének* bevonása került, — *Weibezahn* irataiban főleg a kettős valuta lehetetlenségét fejtegette és az aranyvalutát a mi pénzünknek megfelelő aranyforintra kívánta alapíttatni, 10 arany forintot 25 frankkal véve egyenlőnek. A francziák által

fizetendő hadisarcz még meg sem volt állapítva, midőn Weibezahn egy német nemzetgazdászati folyóiratban már is amellet szólalt fel, hogy az ezüstpénz a forgalomból kivonassék és csak mint váltópénz használtassék, a bevont ezüst helyett pedig azonnal aranypénz veressék és az ebből származó veszteség a hadisarczból fedeztessék.

A német nemzetgazdáknek 1871-ben Lübecken tartott kongressusa *egyhangulag* az aranyvaluta mellett nyilatkozott és annak azonnal leendő megvalósítására az időt a lehető legalkalmasabbnak nyilvánítá. Az 1871. évi decz. 4-iki német birodalmi törvény valóban meg is tette az első intézkedéseket az aranyvaluta életbeléptetésére. Ezen törvény egy birodalmi aranypénz (Reichsgoldmünze) veretését rendeli el, melyből $139\frac{1}{2}$ darab egy font finom aranyat tartalmaz (1. §.)

Egy ilyen aranypénz $\frac{1}{10}$ -ed része »mark«-nak neveztetik és 100 fillért (Pfennig) foglal magában (2. §.) A pénzegység a *márka*. A 10 márkás aranypénzen kívül még 20 márkás aranyok is veretnek; ezek ép úgy, mint a 10 márkások, 900 rész arany és 100 rész rézből álló öntvényből veretnek. (3. és 4. §§.) A birodalmi kancellár fölhatalmaztatik a birodalom egész területén forgalomban levő nehéz súlyú ezüst pénzeket (többnyire tallérok) bevonni és ennek költségeit a birodalmi pénztár (hadisarcz) készletéből fedezni. (11. §.) A régi veretű aranypénzek szintén bevonandók és helyettök új aranypénzek veretnek. Az 1873. évi július 3-iki birodalmi törvény ezenkívül még 5 márkás aranypénz veretését is elrendeli, egy font aranyra 279 darabot véve (2. cikk); ezenfelül a márka-rendszer szerint még ezüst-, nikkel- és rézpénzek veretnek. Ezüstből 5 márkás, 2 márkás, 1 márkás, 50 és 20 filléres pénzek veretnek oly módon, hogy egy font ezüsből 100 márka kerüljön ki. (3. cikk.) A régi ezüst és más váltópénzek bevonása és az új pénzek veretése a birodalom számlájára történik, de mind ezen fönt elősorolt pénzekből nem verhető több, mint fejenként 10 márka ezüst és $\frac{1}{2}$ márka egyéb váltópénz. (4. cikk.) — *Azon időponttól fogva, melyben az 1871. évi törvény által meghatározott birodalmi aranyérték (Reichsgoldwährung) életbe lép, senki sem köteles 20 márkánál nagyobb összeget birodalmi ezüst pénzben és egy márkánál többet réz- és nikkelpénzben elfogadni.*

A birodalmi és országos pénztárak azonban ezen pénzeket bármely összeg erejéig kötelesek fizetés fejében elfogadni, vagy aranyra beváltani. (9. cikk.) — Magánosok számlájára a birodalmi pénzverdék más pénzt, mint 20 márkás aranyat nem verhetnek. (12. cikk.)

Az 1873. évi birodalmi törvény által kilátásba helyezett fejedelmi rendelet az aranyvaluta föltétlen életbeléptetését illetőleg azonban még ma sem lett kibocsátva, hanem e helyett 1876. január hó 6-án egy birodalmi törvény hozatott, mely elrendeli, hogy a régi veretű ezüst tallérok 3 márka aranyértékben, tehát névértéköknek megfelelőleg, bármely összeg erejéig fizetésre használhatók. *Minthogy pedig a kormány ezen ezüst tallérok további bevonását az 1879. év május havában fölfüggeszté, a német birodalomban ma szintén a kettős valuta egy neme van érvényben, mert az ezüst tallérok az arany márkához való viszonyát törvény állapítja meg.* Ezen tallérok számát a hivatalos adat 117 millió darabra (à 3 márka) becsüli, Dechend ellenben az osztrák vere-tüeket is számítva, mert a törvény ezekre is kiterjed, közel 133 millió darabra becsüli azokat.

A német birodalomnak ezen állapota, a valuta kérdés mai állásának megítélése szempontjából, különös fontossággal bír, mert a valuta-kérdés legújabb irodalma csaknem kivétel nélkül azon tapasztalatokból indul ki, melyek a német birodalmi aranyvaluta életbeléptetése körül tétettek és korunk egész gazdasági válsága az ezüst azon elértéktelenülésével hozatik kapcsolatba, melyért a német birodalmat tömeges ezüst-eladásai miatt okozzák.

Németország *Arendt* számításai szerint az aranyvaluta megvalósíthatása céljából 1875-től 1878 december végéig 6.727,151 vámfont ezüstöt adott el és az eladásból 66.238,015 márkával vett be kevesebbet, mint a mennyi az arany 15¹/₂-szer magasabb értékének megfelelt volna.

Minthogy pedig az ezüst-eladás fölfüggesztéséig, vagy is 1879 május hó 16-ikig még 394,000 vámfont ezüst adatott el, tehát Németországnak az ezüst eladása, illetőleg levonásából származó összes értékvesztése *Arendt* számítása szerint 73²/₂ millió márkát tenne.

Dechend, a német birodalmi bank elnöke, 1879. évi június hó 18-án tartott parlamenti beszédében közel 72 millió márkára becsülte a szenvedett veszteségeket. A »Freihandels-Correspondenz« ellenben néhány nappal a birodalmi gyűlés fönemlített ülése után csak 39,3 millió márkára becsüli azokat, mert az ezüst eladás által szenvedett veszteségből a váltópénz veréséből származott nyereséget levonni kívánja. *Dechend* és *Arendt* ellenben a váltópénzt államadósságnak tekintik, ami az 1873. évi törvény intézkedéseinek csakugyan meg is felel (9. cikk l. f.) Egyébiránt ezen nyereség aranyvaluta nélkül is elérhető lett volna. — *Soelber* végre az összes érték-veszteségeket 44 millió márkára becsüli.

Különben bármekkora volt legyen is a német birodalmi kincstár vesztesége, ez távolról sem birhat oly nagy fontossággal a valuta-kérdés megítélése szempontjából, mint azon további következmények, melyekkel az ezüstnek Németország valuta-politikája által okozott *elértéktelenítése* járt, és melyek az utóbbi évek legjelentékenyebb eseményeit képezik a gazdasági élet terén. A valuta-kérdésre nézve beállott nagy átalakulás a tudományos irodalom terén főleg azon gazdasági jelenségeknek eredménye, melyek az ezüst nagymérvű értécsökkenése folytán következtek be. Minő állást foglal el valaki ma a valuta-kérdésre nézve, az főleg attól függ, minő okoknak tulajdonítja az ezüst elértektelenülését.

Amerika fölfedezése előtt az arany 12-szer oly drága volt, mint az ezüst (1 : 12), azután $13\frac{1}{2}$ és 14 között ingadozott, míg végre a jelen század kezdetétől fogva 1871-ig 15,2—15,0 között változott, vagy is egy uncia ezüst ára 59—62 pence volt. (Egy pence 5 kr.) 1871 óta úgyszólván minden megszakítás nélkül évről évre csökken az ezüst ára és ennek megfelelőleg növekszik az arany értéke az ezüsthöz képest, tehát az arany mindig drágább, az ezüst évről évre olcsóbb lesz, mint azt a következő tabella mutatja :

Év	Egy st. uncia ezüst ára a londoni piacon	Az arany értéke az ezüsthöz viszonyítva
1871 :	60 ₀ pence ¹⁾	15 ₅
1872 :	60 ₄	15 ₆
1873 :	59 ₄	15 ₀
1874 :	58 ₆	16 ₁
1875 :	56 ₇	16 ₃
1876 :	52 ₃	17 ₅
1877 :	54 ₃	17 ₂
1878 :	52 ₁	17 ₉
1879 :	51 ₄	18 ₄
1880 :	52 ₄	18 ₀
1881 :	51 ₁	18 ₃
1882 :	51 ₁	18 ₂
1883 :	50 ₉	18 ₄
1884 :	50 ₃	18 ₂
1885 :	47 ₃	19 ₂
1886 : január hó	46 ₆	20 ₂
1886 : május hó	45	20 ₅

Az angol parlament már 1876. július hóban küldött ki egy bizottságot, mely *Goeschen* elnöklete alatt az ezüst elértéktelenülésének okaival foglalkozott és azokat a következőleg állapította meg:

1. Az ezüst termelés növekedése az éjszakamerikai Unio államaiban, különösen a nevedai bányákban.

2. Angol-India Londonban székelő kormányzóságának azon intézkedése, hogy a szokásos ezüst-szállítmányok helyett az indiai államkinestárakra utalt váltókat küld Indiába, ezekkel azután leszámítolás útján és más módon számos fizetés kiegyenlítettik, és így főleg a nagyobb forgalom számára ma Indiában sokkal kevesebb ezüstre van szükség, mint az »India Council Bills« név alatt ismert kormány-váltók meghonosítása előtt.

3. Az ezüst demonetizálása Németországban és a Skandináv államokban.

4. Az ezüst forgalmi pénzek magán-számlára szabadon engedélyezett veretésének megszüntetése.

Ezenkívül van még egész sora azon okoknak, melyek az

¹⁾ Egy pence = öt o. é. krajczár. Egy uncia (ounce) az angol (Troy-) fontnak $\frac{1}{12}$ része = 31.104 gramm. Egy standard uncia ezüst, 31.104 gr. súlyú ezüst öntvény $\frac{326}{1000}$ rész színezüst tartalommal.

ezüst értéktelenülésére befolyással vannak, úgymint: az ezüst-termelés költségeinek kisebbedése, részint a nagy technikai haladások, részint a higanynak — mely a hidegolvasztás legfontosabb segédanyaga, — nagy árcsökkenése, ¹⁾ az aranynak fényüzési és ipari célokra folyton növekvő fölhasználása, és az ezüst használat csökkenése folytán. Az ezüstöt főleg azon újabb időben nagyon elterjedt félezüst czikkek szorítják ki a tömegesebb használatból, melyek, mint a china-ezüst, alpacca stb. bizonyos 0₀-ig ezüstöt is tartalmaznak.

De mindezen és még más okok daczára, minők a még alább említendő aranyjáradékok és aranyban fizetendő vámok, mégis főleg azon négy oknak kell az ezüst folyton növekvő elértéktelenülését tulajdonítani, melyeknek azt az angol bizottság már 1876-ban tulajdonítja. Minthogy pedig az egyes írók újabb időben főleg aszerint foglalnak állást az arany, vagy a kettős valuta mellett, amint az egyik vagy másik okban vélik inkább az ezüst-elértéktelenülés főokát fölismerhetni, tehát okvetlen meg kell érintenünk azon adatokat, melyek az egyik vagy másik oknak befolyását bizonyítják. *Sötber*, az aranyvaluta legtudományosabb képviselője Németországban egy külön tanulmányt szentelt ezen adatok föltüntetésének, melyből a legfőbb eredményeket, más forrásokból vett adatokkal kiegészítve, a kérdés bővebb megvilágítása céljából átvenni szükségesnek tartjuk, hogy így a kettős valuta alább említendő érveit alaposabban megitélhessük.

Ami az angol Select Committee által fölemlített első pontot illeti, erre nézve a nemes fémtermelés adataira utalunk, melyekből kitűnik, hogy az ezüst-termelésnek 1882 óta mutatkozó csökkenése daczára, az ezüst ára folyton tovább hanyatlik. Ami pedig az amerikai unió nevedai bányáit illeti, melyek mesés gazdaságának szokták leginkább az ezüst ár hanyatlását tulajdonítani, ezek ezüst termelése évről évre csökken és a termelés évi értéke ma már 12 millió dollárról 7 millió dollárra szállott alá, anélkül, hogy az ezüst árak további csökkenését ezen körülmény megakadályozhatta volna. Különben a nevedai bányák nemcsak az ezüst, hanem az aranykészletet is csaknem hasonló mértékben

¹⁾ A higany ára 240 frtról 80 frtra szállott le, pedig a comstocki (nevedai) bánya maga évenként 20,000 palack higanyt fogyaszt.

szaporították; mert a Lod Comstok-bánya Nevedában 40—50°/₁₀ aranytartalommal bír. Az ezüst termelés terén egyáltalán nem állott be oly jelentékeny változás, mely az ezüst értékének oly nagymérvű árcsökkenését indokolhatná. Az aranytermelés újabb időben csökkent ugyan, de mégis nem oly mértékben, hogy az arany értékének oly nagymérvű emelkedését, aminővel újabban találkozunk, — egymagában megmagyarázhatná.

Sokkal nagyobb fontosságot kell tehát a második oknak, t. i. az indiai kormányváltók behozatalának tulajdonítanunk. Itt mindenekelőtt megjegyezzük, hogy az aranyvaluta hívei főleg Keletindiát és Chinát tekintették azon országoknak, melyek ezüst szükséglete határtalan és melyek az ezüstöt nagymennyiségű áru kivitelükért cserébe mindig szívesen fogják venni. India és China kiviteli czikkei, u. m. opium, rizs, gabona, pamut, juta, bőrök, indigo, thea, kávé, selyem, stb. Európában és az amerikai Unió államaiban mindig keresett áruk fognak maradni, s így az ezüst Ázsiában mindig vevőre talál. Ehez járul még azon körülmény, mire Soetber különösen nagy súlyt látszik fektetni, hogy Keletindiában és Chinában a kincsgyűjtés és elrejtés szokása még ma is csaknem oly általános, mint az ókori népeknél volt, úgy, hogy az indiaiak, ha pénzre van szükségök, rendszeren ezüst-ékszereket visznek a pénzverdébe, vagy a bankárhoz, hogy ott ezüst-pénzre cseréljék be azt, de pénzt a bankárnál vagy pénzügyintézeteknél gyümölcsözés céljából elhelyezni nem szoktak soha, ezt inkább elrejtik a föld gyomrába, ahol azután sok ezüst örökre elrejtve marad. Chinában, egy angol forrás szerint, egy kegyvesztett helytartó vagyonának elkobozása alkalmával 600,000 kilogr. ezüstöt találtak elrejtve.

Mindezek alapján *Soetber* szerint az ezüst szükséglet az egész keleten állandóan növekedőben fog maradni, mert: a) a keleti népek legnagyobb részénél csak újabb időben veszi kezdetét a termény gazdaságtól a pénzgazdaságra való átmenet és főleg az adónak pénzben való fizetése; b) mert a lakosság szegénysége és csekély pénzkészlete az ezüst pénz általános és csaknem kizárólagos használatára utal; c) mert a kincsgyűjtés az ezüst-készlet nagymérvű fogyasztásával jár.

De épen ezen okok folytán bír az ezüstárára különös fontossággal az ezüst-szükségletnek az indiai kormány-váltók meg-

honosítása által eszközölt csökkentése. Fizetések váltó utalványozások által az indiai kormányzatnál mindig szokásban voltak, már az indiai társaság idejében 1.800,000—2.500,000 font sterlingre rugott az évi váltó-utalványok összege. Mint törvényes intézkedés, ezen kormányváltók 1859 óta állanak fönnek és azok folytonos szaporodását az indiai államháztartásnak teljesen megváltozott pénzügyviszonyai okozzák. Míg ugyanis az indiai kormánynak Londonba beszolgáltatandó fizetései 1860 előtt évi 5—7 millió font sterlingnél többet nem tettek, addig jelenleg ezen fizetések átlag 17 millió fontra rugnak, ami több mint másfél millió kilogram ezüst mennyiségének felel meg; ezen felül az indiaiaknak az angol piacon teljesítendő privát fizetések is évi 3 millió sterlingre becsülhetők és így India évenként 20 millió font sterling ezüstöt lenne kénytelen Londonba, illetőleg Angliába küldeni. Ezen összeg legnagyobb része a kormányváltók leszámítolása által, minden ezüst küldemény nélkül történik. India ugyanis újabban főleg vasutak építésére tetemes összeget vett föl kölcsön és ezekért a kamat többnyire angol tőkebirtokosoknak fizetendő, tehát a londoni állampénztárba küldendő. Ennek törlesztésére azon váltók kerülnek vissza Londonba, melyeket az angol kormány utalt az indiai pénztárra. Ezüst helyett tehát a váltó folyik vissza, s így India ezüst-szükséglete ezáltal kisebb lesz, mert 20 millió font sterlingnek ily módon való fizetése által több mint 2 millió kilogramm ezüst elküldése kerülhető el. Kelet-Indiának ezüst termelése nem lévén, ezen ezüstöt Amerika vagy Európából volna kénytelen beszerezni, s így India kereslete ezüst után annál inkább fog csökkenni, mennél inkább növekedik Angliában kötött államkölcsöneinek évi kamata és mennél aktivebb marad India kereskedési mérlege; mert mindaddig, míg az angol polgároknak Indiában teljesítendő fizetések vannak, ezeket ezüst küldemény helyett ismét a kormányváltóknak Indiába leendő visszaküldése által fogják kiegyenlíteni. Szóval ezen váltók Anglia és India közt fölmerülő fizetéseknél pénz helyett használtatnak és csak a különbözetek egyenlítettnek ki időnkénti leszámítolások által.

Kelet-India nemzetközi kereskedését illetőleg:

Az áru kiviteli többlet a behozatalt levonva tett:	az ezüst bevitele többlet:
1861—70-ig évi átlag 477 ₈ millió márka ért.	194 millió márka
1871—80-ig » » 465 ₉ » » »	110 » »
1880—1-ben 433 » » »	78 » »
1881—2-ben 698 ₂ » » »	107 ₆ » »
1882—3-ban 668 ₁ » » »	149 ₆ » »

Az India Council Bills évi értéke:

187 ⁰ / ₁ — ¹ / ₂ évi átlag	11.364.000	font sterling
187 ⁵ / ₆ — ⁷ / ₃₀ » »	12.966.000	» »
188 ⁰ / ₁ -ben » »	15.240.000	» »
188 ¹ / ₂ -ben » »	18.412.000	» »

Míg Soetber csaknem kizárólag ezen körülménynek tulajdonítja az ezüst értékcsökkenését, addig az 1877. évi amerikai bizottság az indiai kormányváltóknak erre semmi befolyást sem tulajdonít. Annyi bizonyos, hogy ezen váltók India ezüst szükségletét kisebbitik és ennyiben ezek befolyását az ezüst árára kétségbe vonni nem lehet, de pusztán ezen ok az ezüst értéke oly nagymérvű csökkenésének, a minővel ma állunk szemben, magyarázatát nem adja és az elértéktelenülés főokát mindenesetre az *európai államoknak újabbán követett valuta-politikájában kell keresnünk.*

Ami különösen Németországot illeti, melynek az aranyvalutára való áttérését, az angol bizottság azon okok sorában, melyek az ezüst értékét csökkentették, különösen kiemelte, e részben már fönnebb említettük, hogy a németek két legjelesebb szakembere jelentékenyen eltérő összegben számítja Németországnak ezen rendszer-változtatásból származó kárát, de még a Németország által eladott ezüst mennyiségére nézve sem vágnak össze teljesen adataik. Arendt, mint fönnebb említettük, 7.721,151 vámfontra vagyis 3.860,000 kilogrammra becsüli az 1874—1879-ig eladott ezüst mennyiségét, Soetber ellenben csak 3.552,448 kgrammra. Soetber kimutatja, hogy ezen eladott ezüstmennyiség értéke azon összegnek, melylyel ugyan ezen idő alatt, illetőleg 1871—79-ig az ezüst a bányatermelés útján szaporodott és azon összegnek, mely az indiai kormányváltók által az ezüstöt pótolta, csak 10⁰/₀ tette, s így az ezüst árának lenyomására csak igen csekély befolyással lehetett.

Soetber szerint ugyanis 1871—79-ig tett:

a) az ezüst-termelés összes értéke	1710	millió	o. é. arany	forintot
b) az indiai kormányváltók	»	1050	»	»
c) a német ezüst eladás	»	313	»	»

Tehát összesen 3073 millió o. é. arany forintot.

De Soetber ezen számítása egy igen sajátos hypotesisen alapszik, amennyiben az indiai váltókat egészen egyenlőnek veszi az ezüst-termelés szaporodásával és amennyiben az ezüst termelést úgy számítja, mintha 1871 előtt az ezüst bányatermelés útján egyáltalán nem is szaporodott volna. Indiai váltók és ezüsttermelés 1871 előtt is léteztek. Ha az indiai váltókat nem számítjuk és az ezüst termelésnek csak az előbbi évekhez viszonyított többletét, nem pedig egész összegét vesszük, akkor a Németország által eladott ezüst összege nem 10°/_o-kal, hanem közel 40°/_o-kal növelte 1871—79-ig a piacra került ezüstkészlet többletét.

Egyébiránt Németország aranyvaluta rendszerének hatása nem is annyira a piacra került ezüst mennyisége által nyilvánult, mint inkább az ezüst és a kettős valutával bíró államok azon óvintézkedései által, melyeket a német ezüst-pénznek országaikba való beözönlése ellen tenni kénytelenítették, és melyeknek következménye az, hogy már most ezen államok is sokkal kevesebb ezüstöt használtak föl pénzverésre, mint azelőtt. A latin unió államai, főleg a német ezüstnek országaikba való özönlése elleni védelem céljából szüntették meg az öt frankos ezüst-pénznek szabad kiverését, és ez okból szüntették be később teljesen azok veretését. Hogy ezen intézkedésre Németországnak életbeléptetett új valuta-rendszere készteté a latin unió államait, azt legjobban magának Soetbeernek Cernuschi előtt tett azon nyilatkozata bizonyítja, hogy Németország az aranyvaluta behozatala alkalmával arra számolt, hogy Párisban az ezüst-pénz veretése továbbra is teljesen szabad marad, s így Németország összes eladandó ezüstjéből ott magán számlára 5 frankosokat fog veretni és azokat francia arany frankokra beváltani, melyekből azután otthon márkokat fog veretni. ¹⁾ Soetber ezen nyilatkoza-

¹⁾ »L'Allemagne avait compté, nous a-t-il dit (Soetbeer), que le monnayage de l'argent resterait libre à Paris et qu'elle pourrait ainsi faire frapper en pièces de 5 Francs tout son argent, puis échanger les

tát, melyet Cernuschi 1878-ban tett közzé, későbbi irataiban sehol sem tagadja, s így a latin unió csakugyan nagy károsodásának vette elejét az ezüst-pénz verésének fölfüggesztése által. De az ezüst pénzverésének az $1 : 15\frac{1}{2}$ aranyu értékszerinti megszűnése a latin unió egész területén tetemesen csökkenté az ezüst utáni keresletet és az ezüst használati értékét. Mily nagy mértékben csökkent ennek folytán az ezüst utáni kereslet, azt legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy az unió államai közül az öt frankos ezüst pénzek veretésének fölfüggesztése előtt 1873—77-ig Franciaország 358 millió, Belgium pedig 149 millió franc erejéig vert 5 francos ezüstpénzt.

De mindazon okokon felül, melyeket az angol bizottság felsorolt és melyek befolyása ma általánosan el van ismerve, még más okok is léteznek, melyek az arany utáni keresletet növelték, az ezüst utántit pedig csökkentették. Az ezüst elértéktelenülésétől való félelem csakhamar a *bankokat is arra bírta, hogy ércfedezetöket lehetőleg aranyban biztosítsák*, és ezüst-készleteiktől a lehetőség szerint szabaduljanak. Az északamerikai unió államai-ban 49 nemzeti és 13 állami bank 1879-ben január hó 1-én egyességre lépett az iránt, hogy minden pénzműveleteiket aranyban fogják végezni, mi által az ezüstöt pénztáraiktól lehetőleg távol tartják, és ez által a nagy-kereskedőket és bankárokat is arra kényszerítik, hogy üzleteiket aranyfizetésekben kössék meg. Az osztrák-magyar bank fémfedezete 1865-ben 1.500,000 frt arany és 120 millió frt ezüstből állott; 1871-ben az aranyérték már 44 millió frt, 1884-ben pedig 78 millió frtot tön. A Norvég bank 1872—75-ig aranykészletét 1.193,000 frtról 8.167,500 frtra; hat olasz bank aranykészletét 1881 óta 121 millió liráról 244 millió lirára emelte; a hollandi bankot a kormány 50 millió forint ára arany vásárlására és ugyanannyi ezüstnek veszteséggel való eladására jogosítja föl. Ezenfelül *több állam aranykölcsönöket kötött*, illetőleg a fölvett államadósságok kamatainak aranyban leendő fizetésére kötelezte magát. Oroszország aranyjára

---

francs d'or en marks. La démonétisation ainsi opérée n'aurait rien ou peu coûté. Mais voilà que la France arrête le libre monnayage de l'argent! C'est une trahison (!?) s'écria-t-il. Cependant l'Allemagne est engagée, elle ne reculera pas devant les sacrifices.» *Cernuschi: La Diplomatie Monétaire en 1878. Paris, 1878. p. 93.*

kos vasuti kölcsönei közel 700 millió frt erejéig, Magyarország aranyjárdékos kölcsönre 467 millió frt erejéig és Ausztria aranyjárdékos kölcsöne 272 millió frt erejéig aranyban kamatoznak, s így évenként jelentékeny mennyiségű aranypénzt vesznek igénybe. Idejárul még azon körülmény is, hogy *a vámokat újabban több állam, ezek között Ausztria-Magyarország is, — aranyban szedi*, holott azelőtt ezek ezüstben, vagy államjegyekben voltak fizethetők. Ha mindehhez még hozzávesszük a nemzetközi áruforgalom nagy haladását és azt, hogy az ennek folytán keletkező fizetés kiegyenlítések tulnyomólag aranyban teljesítendők, akkor elég magyarázatát bírjuk az ezüst folytonos árcsökkenésének és az arany növekvő drágulásának. A nemzetközi kereskedés értékgorgalma 1873 óta Neumann — Spallart áruforgalmi adatai szerint 22⁰/₀-kal növekedett, ellenben az arany évi termelése ugyan azon idő alatt 2⁰/₀-kal, 1870 óta pedig 14⁰/₀-kal csökkent.

A forgalmi javak és a nemzetközi forgalomban kiválóan szereplő arany mennyiségének egymáshoz való aránya ez által oly nagy változást szenvedett, hogy az mulhatlanul visszahatott a forgalmi javaknak aranyban fizetendő árára és valóban a legkiválóbb szakférfiak azon állandó árcsökkenést, mely 1873 óta észlelhető, csaknem kizárólag az arany elégtelenségének és az ezüst demonetizálásának tulajdonítják :

»Money scarce, silver flat!«

Igy hangzik már évek óta a londoni börzének a világ minden része felé küldött napi tavisrata :

»Pénz kevés, ezüst lanyha!«